

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

ПОБИДАЙЛО НАТАЛІЇ ГРИГОРІЇВНИ

«МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОЇ СКЛАДОВОЇ

В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ»,

**подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія)**

Актуальність теми дисертаційної роботи. Формування змісту шкільної географічної освіти залишається актуальним питанням. Це пов'язано з новими концептуальними засадами розвитку освіти в основній школі на сучасному етапі її розвитку на основі методологічної переорієнтації шкільної географічної освіти на особистість, що є передумовою активізації інтелектуального потенціалу нації, прогресу науки і в перспективі приведе до піднесення сучасної системи освіти.

Внаслідок вищесказаного актуалізується проблема розвитку краєзнавчої складової у змісті фізичної географії основної школи.

Вихованню учня як патріота України, захисника Вітчизни, її народу та цінностей може активно сприяти краєзнавча робота, особливо у розрізі географічного краєзнавства. Найсприятливіші умови для реалізації краєзнавчої складової у загальноосвітній школі має фізична географія.

Актуальність дослідження, зумовлена недостатнім теоретичним обґрунтуванням і методичною розробкою питань, що зокрема стосуються реалізації краєзнавчої складової у змісті фізико-географічних курсів основної школи не викликає сумнівів.

Наукова новизна одержаних результатів. Оцінюючи найважливіші здобутки дослідження, варто вказати на результати, що мають наукову новизну щодо визначення в процесі проведення дослідження теоретичних та організаційно-практичних аспектів методичної підготовки вчителя

географії як однієї з умов ефективного здійснення навчального процесу з використанням краєзнавчої складової в навчанні географії у ЗНЗ.

По-перше, заслуговує уваги поетапна періодизація розвитку географічного краєзнавства в Україні, дослідження особливостей кожного з етапів; виявлення чинників, що забезпечили вплив краєзнавства на процеси розвитку навчання географії на тлі освітніх запитів суспільства.

По-друге, цінним з методичної точки зору є дослідження і наукове обґрунтування методичного значення краєзнавчої складової навчання фізичної географії в ЗНЗ, аналіз впливу краєзнавчих досліджень та використання завдань краєзнавчого спрямування, краєзнавчих екскурсій на розвиток шкільної географічної освіти, а також елементи методики навчання географії стосовно формування фізико-географічних понять та використання ІКТ в навчальному процесі з використанням краєзнавчого матеріалу.

По-третє, цінним в теоретичному та прикладному аспектах є запропоноване дослідницею дидактико-методичне забезпечення навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах на основі впровадження у навчальний процес краєзнавчого підходу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертації Н. Г. Побідайло дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до вивчення основних напрямків і методології дослідження краєзнавчої складової змісту навчання географії, її впливу на процес навчання фізичної географії в основній школі та методику реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії відзначається ґрунтовністю дослідження. Відзначимо структурованість роботи та логічність викладу матеріалу.

Обґрунтування наведених дисертанткою висновків, які базуються на грамотному використанні як загальнонаукових методів: порівняльного аналізу і синтезу (для визначення теоретичних основ дослідження) та

системного аналізу (щодо еволюції краєзнавчої складової навчання географії на тлі розвитку методики навчання географії).

Позитивне враження залишає і джерельна база роботи, що складається з 257 найменувань. Видання, включені до списку використаної в процесі дослідження літератури, серед яких як сучасні, так і видання, що можна назвати раритетними (у списку використаних джерел №№ 5, 6, 21, 31 тощо), свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми, високий рівень наукової підготовки авторки та її наукову зрілість.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. У вступі обґрунтовано актуальність проблеми, науково-коректно сформульовано мету, яка конкретизується у завданнях дослідження, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів, обґрунтовано основні завдання та етапи дослідження. Схарактеризовано практичне значення та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи **«Краєзнавча складова в теорії і практиці навчання фізичної географії у основній школі»** який складається з чотирьох підрозділів, авторка проаналізувала ступінь розробленості теми, дослідила історію розвитку географічного краєзнавства в Україні в контексті еволюції географічної освіти, розкрила сутність і педагогічне значення географічного краєзнавства та особливості реалізації краєзнавчої складової у навчанні фізичної географії в основній школі, схарактеризувала понятійно-категоріальний апарат досліджуваної проблематики та психолого-педагогічні особливості навчання дітей в основній школі, проаналізувала дидактичні особливості реалізації краєзнавчої складової та значення краєзнавчого принципу у навчанні фізичної географії в основній школі

У другому розділі роботи **«Методичні засади реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії в основній школі»** дисертантка виклала результати педагогічного експерименту та характер

впровадження результатів дослідження у навчально-виховний процес фізичної географії які свідчать про ефективність розробленої методики. Дисертанткою проаналізовано методику формування краєзнавчих знань учнів у процесі навчання фізичної географії через краєзнавчу складову змісту підручників географії для основної школи та елементи освітніх технологій засобами яких реалізується ця методика; розкрито методичні особливості використання дидактичних завдань краєзнавчого характеру при вивченні фізичної географії в основній школі.

На нашу думку, цінними з методичної точки зору є наукові пошуки авторки у розробці моделі формування змісту географічної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах на основі використання краєзнавчого матеріалу (С. 83-85).

Дослідно-експериментальні пошуки та матеріали дослідження авторка унаочнює табличними та структурно-логічними компонентами методики використання краєзнавчої складової та формування краєзнавчих знань і предметних компетентностей учнів основної школи на заняттях з фізичної географії (С. 110-111, 117, 138 тощо)

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. На наш погляд, результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані:

- для оптимізації методики навчання в ЗНЗ та як фактичний матеріал в навчальному процесі з методики навчання географії та краєзнавства у педагогічних вищих навчальних закладах;
- для відображення у змісті навчання фізичної географії в загальноосвітніх навчальних закладах, що сприятиме вдосконаленню географічної освіти в ЗНЗ України;
- в освітянській практиці у процесі навчання географії в основній школі;
- при оновленні шкільних навчальних програм та державних

освітніх стандартів України в компоненті географічної освіти в основній школі;

- як методичні матеріали при підготовці програм і реалізації змістової складової факультативних занять краєзнавчого спрямування.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні положення і результати дисертаційного дослідження відображено у 11 публікаціях (10 – одноосібних). Серед них 6 наукових статей (в тому числі 1 у співавторстві з О. Надтокою), з яких 5 – у наукових фахових виданнях з педагогічних наук, що входять до переліку затвердженого Міністерством освіти і науки України, 1 – у зарубіжному виданні, а 5 публікацій у матеріалах наукових конференцій та інших спеціалізованих виданнях. Загальний обсяг публікацій 4,6 др. арк.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість і повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає «Порядку присудження наукових ступенів та звання старшого наукового співробітника». Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Основні положення та результати дослідження доповідалися і обговорювалися на науково-практичних конференціях: «Проблеми сучасного підручника» (Київ, 2012-2014 рр.); звітно-наукових конференціях Інституту педагогіки НАПН України «Зміст і технології шкільної освіти» (Київ, 2009 – 2014 рр.); науково-методичній конференції «Шкільна географічна освіта в 2012-2013 н. р.: зміст, форми і методи навчання» (Київ, 2012 р.) та III всеукраїнському фестивалі педагогічних ідей (Новоград-Волинський, Житомирська обл., 2013 р.).

Матеріали дослідження були представлені на двох міжнародних конференціях в Російській Федерації: «Актуальные проблемы современного образования: опыт и перспективы» (Ульяновск, 2014), «Категории «социального» в современной педагогике и психологии» (Ульяновск, 2014).

Крім цього, окремі аспекти дослідження були висвітлені у рамках

проведення міжрегіонального семінару «Актуальні проблеми в системі освіти: ЗНЗ – довузівська підготовка – ВНЗ» (Київ, 2014 р.) та семінару-практикуму «Створення оптимального навчального середовища як фактор формування географічних, економічних, краєзнавчих компетентностей учнів» (Мигалківське НВО, Бородянський район, Київська область, 2015 р.).

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему. Загалом вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Н. Г. Побідайло дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження. Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження щодо поданої дисертаційної роботи:

1. Звичайно, що саме актуальність дослідження зумовлює вибір теми наукової роботи але на наш погляд співвідношення обсягів дисертації (ступ, с 4 - 13) щодо висвітлення актуальності обраної теми дослідження та опис результатів дослідно-експериментальної роботи (параграф 2.4, с. 181 - 184) на нашу думку не є раціональним адже саме результати роботи свідчать про її практичну значущість.
2. Науково цінним, на нашу думку, є проведений авторкою аналіз понятійно-категоріального апарату досліджуваної проблеми. Однак вважаємо, що робота значно б виграла, якби авторка трохи менше уваги приділила тлумаченню загально-педагогічних понять («термін», «поняття»

тощо, с. 52 - 57) та доповнила свій аналіз власними пропозиціями щодо тлумачення окремих понять, таких як «краєзнавча лексика», «краєзнавчі дослідження». Адже для педагогічної діяльності вчителя географії така термінологія має не тільки наукове, але, певною мірою, і соціальне значення, а проблема використання поняттєво-категоріальної системи у вивченні ролі краєзнавчої складової навчання географії є вельми актуальною.

3. Є деякі зауваження щодо оформлення додатків до основного змісту дисертаційної роботи (С.220). Запитання, поставлені в «Анкеті для вчителів географії, які практикують проведення фізико-географічних курсів в ЗНЗ» сформульовано таким чином, що відповіді на них практично неможливо уніфіковано проаналізувати та статистично узагальнити.

4. Вважаємо, що зміст дисертації значно б покращився якби він мав інформацію про те на скільки вчителі географії володіють методикою реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії та готові до використання краєзнавчої складової в курсах шкільної географії в основній школі.

5. Основний міст дисертації містить, на наш погляд, зайву інформацію. Наприклад, на с.с.86 – 88 подано словник географічних понять і термінів або на с.с. 112 – 114 фрагмент навчального заняття «Екскірсія-подорож «Складові біосфери», які представляють собою додатки.

6. Не позбавлена дисертаційна робота і дрібних огріхів – граматичних та стилістичних помилок, коректності щодо посилань на використані джерела.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути врахованими у подальшій науковій роботі дисертантки.

Загальний висновок. Дисертаційна робота на тему «Методика реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії», виконана вперше і поглиблює існуючі знання та положення методики навчання географії, а саме є суттєвим внеском у її розвиток.

Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливу проблему, яка полягає у патріотичному вихованні учнів засобами шкільного краєзнавства.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота на тему «Методика реалізації краєзнавчої складової в процесі навчання фізичної географії», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та звання старшого наукового співробітника», а її авторка – Побідайло Наталія Григорівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія).

Офіційний опонент:

Кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики природничо-
математичної освіти і технологій
Інституту післядипломної педагогічної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка

С.Л.Капіруліна

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02130534
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
02152, м.Київ, врт Тичини, 17
№ _____
« ____ » _____ 20 ____ р.

Підпис С.Л.Капіруліної затверджую: Начальник загального відділу

О.О. Федоренко